

Gnaud e laina en Svizra

L'Uffizi federal d'ambient infurmescha

■ En intervals regulars edescha l'Uffizi federal d'ambient la brochura infurmativa «Gnaud e laina en Svizra». Quella orientescha en furma concisa e cun cifras actualisadas davart la muntada dal gnaud e l'utilisaziun dal lain en Svizra. Dapi il 1987 cumpara la brochura er en versiun rumantscha; «chattà» dat in sguard a l'ediziun actuala.

Il gnaud sa mida

Il Giura, caracterisà da gnauds da pasculaziun, ha ses num dal celtic e quest num signifitga «gnaud». Senza l'influenza dals umans cuvriss il gnaud la gronda part da la Svizra. Runcadas han in pau a la giada avert la cuntrada. En il rom da l'industrialisaziun èn la finala vegnidas runcadas entiras spundas. La Lescha davart la polizia forestala da l'onn 1876 ha franà quest'exploitaziun da rapina. En il fratemp è la surfatscha da gnaud sa stabilisada e là nua che l'agricultura scumpara, sa derasa il gnaud schizunt.

Il gnaud viva

Plantas da biotop: Las plantas veglias èn segnadas da chametgs, da stemprads e da decadenza. Las sfessas, ils cuvels e las piazzas marschas che resultan vegnan abitadas da mistgels, bulieus, insects, utschels, utschels-mezmieur e d'autras spezias. La

planta daventa sez in spazi da viver. **Laina morta:** Bliers bulieus, baus e bieras autras spezias na pon betg viver senza laina morta. Cun decumponer bists e roms morts giu, dattan quests organissem enavos substanzas nutritivas al terren dal gnaud e servan sco nutriment ad autras spezias sco per exempel al pitgalain.

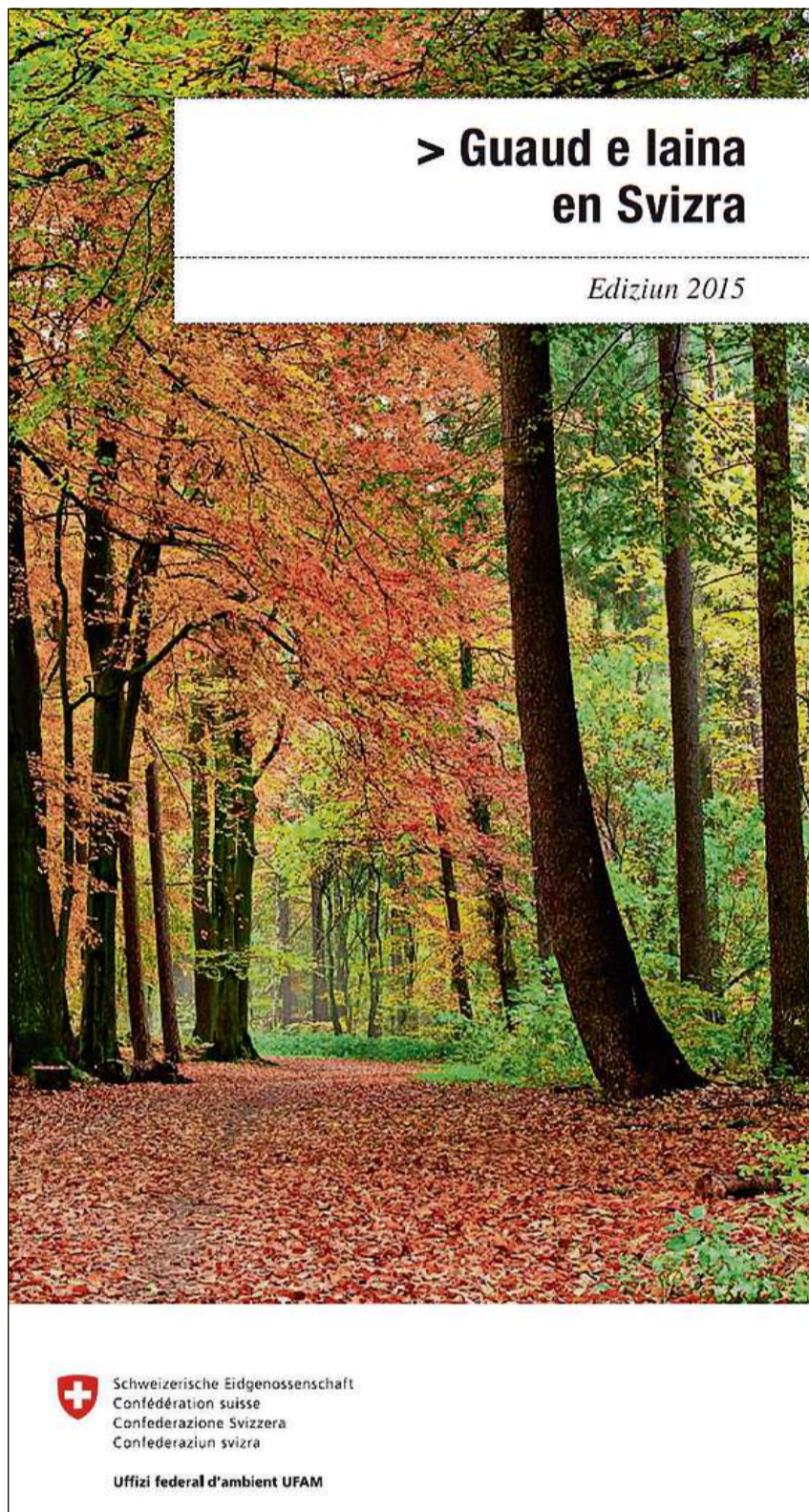
Ur dal gnaud: Sch'ins quinta ensemen tut ils urs dal gnaud da la Svizra, tanschan quels trais giadas enturn la terra. Tuttina grond è lur potenzial sco spazi da viver e sco colliaziun.

Reservats da gnaud: En ils reservats da gnaud natiral pon plantas da biotop e laina morta madirar senza disturbis, entant ch'è en ils reservats da gnaud spezial vegn la laina tagliada uschia ch'i resultan tips da gnaud adattats per orchideas ed autras spezias raras.

Il gnaud producescha

Ritga purschida: Dal gnaud derivan virtualis sco bulieus, mel d'avieuls, chern da selvachina u chostognas. Er ina gronda part da l'aua da baiver vegn producida d'intschess dal gnaud. Il product dal gnaud il pli impurtant è però la laina.

Materia prima laina: Ils gnauds svizzers produceschan mintga trais secundas in meter cubic laina u annualmain 10 milliuns meters cubic laina. Tenor il princip da la persistenza dastga vegnir taglià a lunga vista mo tanta laina sco ch'i crescha suenter. Convertì en ina hectara gnaud correspunda quai a 7,4 meters cubic, utilisads vegnan da quai 6,6 meters cubic. In terz dal tagl è laina da feglia, dus terz laina da dascharina che vegn preferida en la construcziun.

Gia per la tschintgavla giada è la brochura er cumparida en versiun rumantscha.

Protecciun dal clima: Cun crescher retiran las plantas il gas climatic CO₂ da l'atmosfera. Tranter il 2008 ed il 2012 ha il gnaud svizzer arcunà en questa moda annualmain 1,6 milliuns tonnas CO₂. Quai è circa in terz da quella quantitat da CO₂ che la Svizra stuess reducir da sia svapur durant quest temp, tenor las obligaziuns internaziunales.

Il gnaud protegja

Privels da la natira: Gnauds da protecciun preservan ils umans, ils edifizis e las lingias da traffic cunter bovas, lavinas, u crudada da crappa ed eviteschan l'erosiun. Bliers gnauds reduceschan il privel che laina e glera arriivan en ils auals e sminueschan uschia inun-daziuns e bovas.

Tgira dal gnaud da protecciun: Senza tgira sa pegiurescha l'effect dals gnauds envers ils

privels da la natira: Els daventan veglianders e memia spess e sviluppan ina structura disfavuraivla. Intervenziuns forestalas combattan cunter quai, promovon la creschientscha da spezias da plantas confurmas al lieu e gidan las plantas giuvnas a sa sviluppar.

Aua da baiver: Circa 80 pertschient da l'aua da baiver resulta en Svizra da l'aua sutterrana. Per l'alimentaziun da l'aua è fitg impurtanta l'aua da sfundrada che pervegn dal terren dals gnauds. Per il pli è ella d'ina qualitat excellenta e cuvra circa 40 pertschient dal basegn.

Il gnaud sut squitsch

Substanzas nuschaivlas: Er sche l'aria è daventada pli netta ils ultims 30 onns, fan vinavant donn al gnaud l'ozon sco er las contaminaziuns da l'aria che cuntengnan nitrogen. Las limitas per nitrogen èn surpassadas sin passa 90% da la surfatscha da gnaud; ladadas surproporzionalas ed aschentaziun dal terren èn las consequenzas.

Midada dal clima: Fin la fin dal 21avel tschientaner ristgan las temperaturas da crescher en Svizra per 4°C ed i dastgassan s'augmentar stemprads, setgiras ed incendis da gnaud. Eventims extremis indebleschan il gnaud e pussibiliteschon che organissem nuschaivels sa derasan.

Organissem nuschaivels: Las circulaziuns dal commerzi creschentas fan arriivar en Svizra spezias privlusas betg confurmas al lieu sco il bau-buc asiatic.

Donns da ruier: Avieus ed autras spezias da plantas èn periclitadas, sche chavriels, chamutschs u tschiervs rujan lur chatschs. Senza animals da rapina gronds u senza chatscha s'augmentan els sproporzionadamain.

Aventuras en il gnaud: Il gnaud svizzer è damanaivel. Mintga segunda persuna cuntan-

scha il gnaud en pli pauc che diesch minutas. L'effect recreativ dal gnaud vegn apprezzà e nizzegia intensivamain. Il pli savens visitan las persunas il gnaud per ir a spass, per far sport u simplamain per far ina pausa. Las scolars e las scolinas chattan en il gnaud ina «gronda stanza da scola» cun ina gronda valur d'aventura.

Il gnaud ed jau

In gnaud per tuts: Cuntrari ad auters pajais europeics dastgan ins ir libramain en il gnaud svizzer – ina purschida, da la quala quatter da tschintg abitants fan diever regularmain.

En possess multifar: Circa in quart milliun Svizzers e Svizzers han in toc gnaud en lur proprietad. La gronda part dal gnaud appartegna dentant al maun public.

Reglas simplas: En il gnaud èsi pussaivel da far las pli differentas activitads. Per ch'ìls utilisaders umans ed ils abitants animalics gijan bain perina, ston ins observar intginas reglas: respectar absolutamain las fermadas per tagls da laina; restar sin las rutas e sendas segnadas cun far sport da naiv, cun ir cun il velo da muntogna e cun ir a sella en il gnaud; tegnair ils chauns sut controlla e – per proteger la selvachina – betg als laschar vagabundar; observar ils avvertiments d'incendis da gnaud e betg ir en il gnaud, sch'ì dat in alarm da stemprads; betg laschar enavos ruent en il gnaud.

Gnaud ed economia

Grondas midadas: L'economia forestala svizra cun sias circa 7000 piazzas da lavur subescha actualmain ina midada structurala. Pervia da la concurrenza internaziunala che daventa pli e pli dira fa la gronda part dals manaschis forestals dapi ils onns 1990 perdidas finanzialas. Perquai èsi necessari da far ulteriuras stentas per augmentar l'effizienz.

Prestaziuns betg cuvridas: Il retgav da la vendita da laina na cuvra savens betg ils custs dals tagls da laina e na cuvra insumma betg ils custs per la tgira dal gnaud da protecciun, per la promoziun da la biodiversità u per il mantegniment d'implants da recreaziun. Malgrà ils puncts da partenza innovativs – sco per exempel il manaschi da parcs da sugas u da santeris forestals – è necessaria ina promoziun publica.

Promoziun statala: Tut en tut metta la Confederaziun a disposiziun 135 milliuns francs per promover l'economia forestala. In terz da quels va a favur da la protecciun cunter privels da la natira.

Lain è cultura

Tradiziun: Dal cumenzament ennà è la vita umana colliada cun il lain. En ils territoris rurals da la Svizra ch'han blier gnaud è il lain restà durant millennis il material da construcziun principal.

Innovaziun: Oz è il lain in material innovativ. El isolescha cunter perditas da chalur, è sorprendentamain resistent al feu, sa lascha furmar e sa lascha colliar cun bliers auters materials. Mobiglias da design ed edifizis moderns fin ad 8 plauns consistan pli e pli da lain. Novs stgauraments da laina produceschan ultra da chalur per part er electricitad.

Construir cun lain: La chamona Monte-Rosa fa frunt al vent ed a l'aura sin passa 2800 meters sur mar. Pussaivel è quai grazia ad ina construcziun purtanta da lain cun qualitats excellentas dal material. Er a cundiziuns main extremas vegnì costrui cun lain: Fin l'onn 2012 è la part dals edifizis da lain vi da l'entir dumber d'edifizis s'augmentada entaifer 3 onns per 15 pertschient e tar edifizis da plirs plauns schizunt per 50 pertschient.

Laina preziosa

Import – export: En connex cun la laina èn ils pajais da la UE ils partenaris comercials ils pli impurtants da la Svizra; laina tropica è percenter da fitg pitschna impurtanza. Ils exports da laina svizra èn sa reducidos dapi l'onn 2008 e dapi lura han ins er taglià main laina indigena.

Creaziun da valur: La Svizra exportescha circa la medema quantitat da laina sco ch'ella

importescha. La laina per l'export è dentant main elavurada che quella importada. Pass da lavur impurtants vegnan fatgs a l'exteriur, perquai ch'ìls custs èn pli bass là e perquai che en noss pajais mancan las capacitads da produziun correspundentas. La Svizra perda tras quai ina pussaivla creaziun da valur.

Responsabladad per la laina

Laina svizra persistente: La Lescha dal gnaud da la Svizra scumonda da runcar gnaud e pretenda che la laina vegnia producida ecologicamain ed en moda socialmain supportabla. Il segn da derivanza «Lain svizzer» permetta a las consumatas ed als consumats da reconoscher en moda simpla l'origin.

Derivanza transparenta: En tscherts pajais arriva sin il martgà laina, da la quala il tagl destruescha gnauds e privescha la populaenziun residenta da sia basa d'existenza. Per far frunt a quest svilup ha la Svizra introduci in obligaziun da decleraziun per pajais d'origin e per spezias da lain. La vendita da laina tagliada illegalmain è scumandada.

Labels internaziunals: La certificaziun tenor ils standards da FSC u PEFC dat perditga – independentamain dal pajais d'origin – d'ina cultivaziun dal gnaud persistente. Ils sigils da qualitat FSC (forest stewardship council) e PEFC (programme for the endorsement of forest certification schemes) stattan per lain e per products da lain che derivan da gnauds cultivads persistentamain.

Lain è energia

Indigena: Circa la mesadad dal consum svizzer da laina serve a la produziun d'energia. Suenter la forza idraulica è en noss pajais la laina pia la funtauna d'energia regenerabla la segund impurtanta e cumpiglia bundant 10 pertschient da la dumonda da chalur.

Ecologica: L'energia che vegn producida cun laina svizra correspunda annualmain ad 1,1 milliardas liters ieli da stgaur. Cur che la laina arda, scappa mo tant CO₂ en l'atmosfera sco quai che las plantas avevan arcunà avant. La laina è pia neutrala per il clima e meglierescha la bilantscha da CO₂ da la Svizra.

Moderna: Bliers installaziuns da combustiu da la Svizra èn pignas per in unic local. Ils ultims onns è s'augmentà il dumber da stgauraments pli gronds ed automatics. Quels produceschan adina pli savens er current ed èn pli ecologicas grazia a buns filters. En il chamin privat gida la dretga moda da far feu a mitigiar la contaminaziun da l'aria.

La laina en circulaziun

Cun ina «utilisaziun multipla» intelligente ha la laina pli che mo ina vita: Laina duvrada nunchargiada (or d'edifizis u da palettas e.u.v.) po vegnir duvrada per producir plattas cumprimidas e plattas da fibras, tocs palpiri pon vegnir reciclad ed en in ultim pass vegnì produci energia or da la laina. Plirs stgalims d'utilisaziun u plirs cascadas augmentan uschia la creaziun da valur, reduceschan il consum da resursas e lian il gas climatic CO₂ durant in temp pli lung.

Basas giuridicas federalas

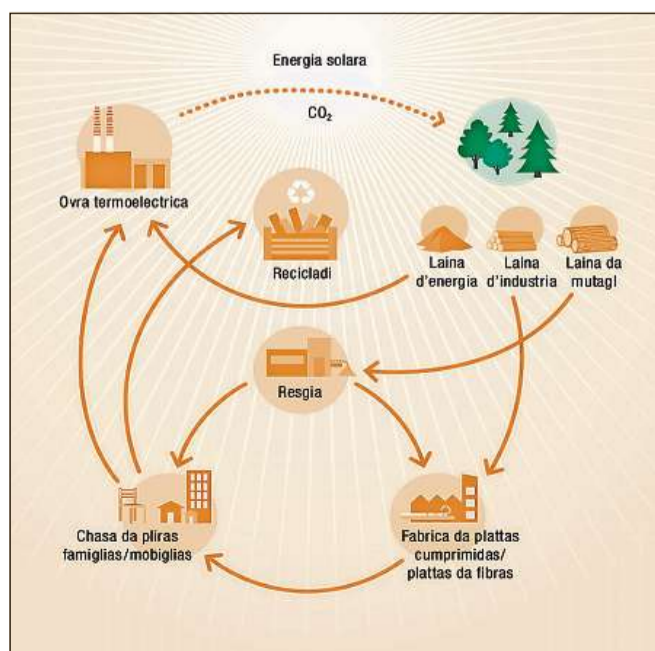
La lescha e l'ordinaziun davart il gnaud fixeschan ch'ìl gnaud duai vegnir mantegnì en sia surfatscha, en sia repartiun geografica ed en sia qualitat e ch'el duai ademplier sias funcziuns da protecciun, d'utilisaziun e da recreaziun.

La presentaziun:

Uffizi federal d'ambient. Gnaud e laina en Svizra. Berna 1987, 1995, 2003, 2010 e 2015.

Dapi infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=489
www.chatta.ch

«Gnaud e laina en Svizra» cuntogna numerusas tabellas e graficas infurmativas.